

Jaar 1400 - De rebellie van de deken en de pastoor van Sint-Bertens

1401

Recueil de droit canon
Bibliothèque numérique Saint Omer
– uit de bibliotheek van Sint Bertinus

In de '
**Geschiedenis der Graven van
Vlaenderen, behelzende het ...**
Volume 2 van van de Kerckhove
lezen we voor het jaar 1401 het
volgende:

Ondertussen klaagden de gevangenen in Vlaenderen over de grote onkosten, die zij in de gevangenis moesten doen, eer hun zaak voor het gerecht opgeroepen werd, waar door er verscheidene in vrijheid gesteld zijnde, beroofd waren van al hun goederen. Philips en Margareta van

Vlaenderen, gaven een schriftelijk bevel uit, waar in de onkosten der gevangene op de volgende wijze bepaald werden:

1° Voor iedere gevangene, die om zijn armoede door de graaf moest onderhouden worden, zal er 'dry stuyvers en zes deniers parisis dags betaeld worden, waer van den baillieu of kastelyen der plaets twee stuyvers zal trekken door het leveren van brood, bier en slaep plakens. Doch indien iemand al de gemelde noodzakelykheden wilt leveren, hy zal geheel de dry stuyves en zes deniers trekken.

2° De gevangene, die niet zyn op de kosten van de graef, zullen elk dagelyks zes stuyvers parisis betalen, te weten: twee aen den cipier voor hun bed en slaep plakens, en vier aen den baillieu voor hun brood, bier, potagie, vleesch en keerslicht, e op de dagen dat er geen vleesch mag geëten worden, dan zal den baillieu haring of anderen visch geven volgens den tyd en genoegzaam tot een eerlyk onderhoud.

Indien den gevangene daer by wyn wilt drinken, den cipier zal hem dien bezorgen tot eenen pot dags, waer voor hy twee stuyvers zal mogen rekenen; en indien den gevangen nog meer wilde hebben, den baillieu of cipier zal hem alles geven het geen redelyk is, mits deszelfs tering boven de acht grooten dags niet beloope. Het zelve zal ook mogen onderhouden worden ten opzigt der gevangene van den prins, die in de gevangenis der seden of der vassalen zyn.

Deze brieven waren door Philippus en Margareta te Conflans by Parys gegeven en ondertekend ten jare 1401.

(Haigheré - deel V – akte nr. 371 – p. 695 – op internet is het pagina 701)

1401

Op 4 oktober 1401 geeft de proost van Montreuil, opdracht om informatie te verzamelen tegen de pastoor en de landelijke deken van Poperinge. Zij werden beschuldigd van rebellie tegen de officieren van de justitie van Sint-Bertijn.

We krijgen hier dus een conflict tussen de seculiere geestelijken van Poperinge, eigenlijk tegen de wereldse overheid, die dus in dit geval van Poperinge, de abt van Sint Bertin te Sint Omaars is.

Hoe het komt dat de proost van Montreuil zich hier als 'overheid' – boven de abt en boven de pastoor zich met deze zaak kan bemoeien, is mij niet echt duidelijk. Toch kan het niet anders zijn of deze 'proost van Montreuil' moet als raadsman in de entourage van de Hertog van Bourgondië geweest zijn. Daardoor zou het te verklaren zijn dat hij deze bevoegdheid had om dit onderzoek te leiden.

*De akten zijn in het frans opgesteld en niet alles is meteen duidelijk. Met mijn dank aan **Henri Vandenbergh**e die zijn tanden stuk gebeten heeft om een plausibele vertaling van deze eerste akte te realiseren.*

Plutarque, Vies des hommes illustres - 15de eeuw - Bib. Sint Bertinus

*Het is **Colart de Montawis**, de eerste sergeant van de koning, die in opdracht van de proost van Montreuil, die deze akte opstelt.*

Hij stelt dat de procureur van de religieuzen van de abdij van Sint Bertin te Sint Omaars, ons uitgelegd heeft dat zij 'noblement' gesteld zijn als heer van Poperinge.

Door deze fundatie is de abt dan ook de wereldlijke heer van Poperinge, van de hele jurisdictie en wat er aankleeft.

Daardoor is hij ook in het bezit van de justitie, zowel de lage, de midden en de hoge justitie en van alle andere rechten, met uitzondering van deze van het water. Het is hij dan ook die de baljuw, de amman, keurheren, sergeanten of 's heren dienaren en de andere officieren om hun justitie te bewaken en uit te voeren, kan aanstellen.

Vandaar dat hij ook als heer door zijn aangestelde mannen, de baljuw, de amman, de schepenen, keurheren en andere officieren, deze justitie kan doen uitvoeren, met het recht om informatie op te vragen, te oordelen en te straffen en dit over alle misdrijven en excessen die binnen de jurisdictie van Poperinge voorkomen.

Hij is het dan ook die het recht heeft om statuten hieromtrent op te stellen en deze te laten afkondigen en er voor te zorgen dat iedereen zich hieraan houdt en dit met de nodige boeten en straffen.

En dus ook het recht om te bepalen wie van de religieuzen toestemming heeft tot het dragen van ijzeren pantsers, ijzeren helmen, degens en andere wapens ter verdediging of ter aanval, zowel in de heilige plaatsen als er buiten, of het nu in tijden van oorlog is of in tijden van vrede, in rumoerige tijden of in tijden van onrust, of als het gaat om mensen die als slecht bekend staan.

En vandaar dat zij ook het recht hebben om de pastoors van Poperinge en de landelijke deken van de bisschop van Terouanne, hen deze wapens te ontnemen en aan te slaan.

En daarmee komt de kern van dit conflict volledig tot uiting. Blijkbaar hadden de pastoor en de deken een eigen militie gewapend met harnassen en wapens die zij ter beschikking gesteld hadden. En ze hadden geweigerd hun wapens in bewaring te geven aan de 'wereldlijke' gerechtsofficieren toen deze dat vroegen.

Deze hadden deze wapens willen afnemen, met als gevolg dat de pastoor en de deken de Poperingse gerechtsofficieren excommuniceerden.

Daarbij komt dan nog eens dat het aan de abdij is om de pastoors van zowel de Sint-Bertinus, als de Onze Lieve Vrouw, als de Sint-Joannes parochie te benoemen, wat hen ook het recht geeft op de helft van de 'oblaties' – de offerandes of de aalmoezen – gegeven aan deze parochies.

Vandaar ook dat de abt van deze pastoors verwacht dat zij zich onderwerpen aan de gerechtsofficieren door hem aangesteld in Poperinge.

.. en vandaar dat de baljuw en de Amman het recht hadden en hebben om **Michiel Truwier** en vele andere aanhangers, die in gevechtskledij waren, gewapend met zowel aanval- als verdedigingswapens te ontwapenen, vooral omdat deze rumoerige bende wanordelijk optrad. Niettemin was het zo dat de genoemde Michiel en zijn complices weigerden om vrijwillig hun wapens af te staan en zij de gerechtsofficieren beledigden. Daarbij werden ze in bescherming genomen door de Heer **Victor Wouters**, pastoor van St.-Bertijn in Poperinge, en de Heer **Daniel DeJonghe**, die zich de landelijke deken noemt.

De hele situatie liep blijkbaar dermate uit de hand. Toen de gerechtsofficieren de wapens van de bende van Michiel Truwier wilden afnemen had er zich een grote menigte van volk rond hen verzameld en hen bedreigd.

En zo kwam het dat zowel de deken Dejonghe, als de pastoor Wouters, de excommunicatie uitspraken over de gerechtsofficieren ... hen verbiedende van de goddelijke diensten in de gezegde kerk te volgen.

Daarbij sloten zij de kerk, ten teken van dit verbod en dit verbod werd meerdere dagen onderhouden. De kerk bleef gesloten en hierdoor hadden de religieuzen van Sint Bertin ook schade geleden, waarvoor ze 'tien ponden, salvo justo' eisten.

Maar dat natuurlijk niet alleen; de abt en de religieuzen van de abdij wensten dat zij weer in hun oude rechten hersteld zouden worden en dat Wouters en Dejonghe hun excommunicatie zouden opgeven en veroordeeld zouden worden tot een 'amende' of boete.

Pierre de Courteville, sergeant van de koning, schrijft in een akte van de 8ste oktober 1401, aan de proost van Montreuil hoe hij zijn exploit heeft afgeleverd te Poperinge

(Haigneré - De akte nr. 372 – volgt op de voorgaande.)

Hij schrijft dat hij de 4de, 5de, 6de en 7de dag van oktober 1401 zijn reis naar Poperinge ondernomen heeft om aldaar verdere informatie op te vragen. Daarbij had hij zich zowel naar Watou als naar 'Pouperingues' begeven, daarbij was hij ook naar het huis van Michiel Truwier en Pieter Lecourt geweest, tevens bij 'sire Victor Wauters' – de pastoor van Sint-Bertins als bij 'dosire Daniel Lejonne', de deken van de bisschop van Terouanne.

Deze laatsten zijn voor hem op de 8ste oktober, op de middag, verschenen in de Sint-Bertinuskerk, waar Pierre de Courtville hen de voorgaande klacht voorlas en overhandigde en waarbij zij verklaart hebben om zich te zullen houden aan de uitspraak van dit lopende proces. Daarnaast dienden ze meteen hun trouw aan de abt weer in te zweren en werden zij, net als Truwier en Delecourt veroordeeld tot 10 ponden parisis boete.

1402

Dragen van verboden wapens

Op de 27ste juli 1402 is het aan **Jehan de Rumilli**, luitenant van de proost van Montreuil om een akte op te stellen waarbij hij stelt dat hij op de 4de juli een oordeel van zijn heer gekregen heeft. Daarbij wordt in eerste instantie verklaard dat de religieuzen van de abdij van Sint-Bertin al hun rechten te Poperinge blijven behouden. In de zaak van de baljuw, amman en gerechtsofficieren tegen **Miquiel Couwier** – nu is het opeens Couwier – en vele andere medeplichtigen voor het dragen van verboden wapens, - wordt deze veroordeeld tot een boete van 10 ponden parisis, dus een bevestiging van de akte hiervoor; en in de gerechtskosten.

Geschiedenis der Graven van Vlaendern, behelzende het ..., Volume 2

Door A van de Kerckhove

In het jaer 1402 trouwde Antonius, tweeden zoon van Philippus van Bourgondien en van Margaretha van Vlaenderen, te Atrecht met Joanna, eenige dochter van Waleran, graef van St.-Pol.

Korts daer na verklaerde Frankryk den oorlog aen Engeland om de dood te vrekken van den koning Richaerd II, welken Henricus van Lancaster had onttroond en doen sterven.

Maer de Engelschen waren eerder onder de wapens dan dat de Fransche krygsmagt kon byeengeroepen worden, en Vlaenderen had door dezen oorlog veel te lyden, want de Engelsche schepen doorkruysten geheel de zee, en randen de Vlaemsche vloot aen die met wyn uyt Rochelle terug keerde; daerenboven maekten zy de zee langs de Vlaemsche kusten zoo onveilig, dat de zelve voor den koophandel byna gesloten was.

De Bruggelingen waren hier over zeer beroerd en zonden terstond gezanten, onder welke **Lambertus Hautschildt**, eenen der aenzienelykste was, naer de koning van Frankryk, om hem te verzoeken dat de Vlamingen teenemael onzydig in dezen oorlog zouden mogen blyven, ten eynde hunnen vryen koophandel met de Engelschen te dryven, doch zy bekwamen deze voordelen niet.

We halen deze passage graag aan omdat hier sprake is van Lambertus Hautschildt, de man die het 'orakel van Ghybe' tekende.

1403

De zeelieden van Sluys, Oostende, Nieupoort, Duynkerken en Grevelingen, trachten ook zoveel mogelyk de Engelschen te tergen en togten tegen de zelve te ondernemen, en alzoo wierd geheel de zomer van het jaer 1403 in zeegevechten en rooveryen overgebracht, tot dat de stormen en de winter er een eynde aen stelden.

De wereldlijke tegen de spirituele justitie

Het was niet de enige keer dat de deken aangesteld door de bisschop van Therouan de wereldlijke rechten van de abt naast zich neer legde.

Op de 23ste juli 1403 krijgen we een volgende akte te lezen die opgesteld werd door Jehan, sire van Bains, van Houssoy en van Boulongne, ridder van de koning, onze heer en baljuw van Amiens. Hij laat weten dat voor hem en zijn luitenant van Montreuil en een proces liep tussen de religieuzen van de abdij van Sint-Bertin en de bisschop van Theouran, die het proces voerde in de zaak die ingespannen was tegen zin officiaal en zijn deken te Poperinge. Weer stelt de abdij hier dat ze alle rechten hebben in de stad Poperinge en ook het recht om hun gerechtsofficieren aan te stellen en te autoriseren. Daarbij hoort het recht om de baljuw, de schepenen en de amman aan te stellen. En deze amman heeft sedert oude tijden het recht om op vraag van een partij, arrest te doen, zowel van goederen als van mensen, die hij dan ook dient te bewaken en waarvoor hij verantwoordelijk is. Hij is dus ook cipier gevangenisbewaarder van de religieuzen te Poperinge.

*Niettegenstaande dit recht, heeft de landelijke deken van Poperinge het zich gepermitteerd, op basis van een motie aan hem gegeven door de officiaal van Therouanne, naar de gevangenis te gaan, om de gevangene aldaar, genaamd **Miquiel Frieron**, zijn bezittingen terug te geven en hem vrij te laten.*

En dit terwijl deze gevangene gearresteerd was op vraag van Meester Pierre Arembout, alias Baroite, omdat Miquiel hem een zekere som schuldig was en dit op een moment dat er een rechtszaak tegen betrokkene liep.

Daarbij werd gevoegd dat die motie van geen enkele waarde kon zijn aangezien de deken hier geen autoriteit had, en ten andere, dat zowel de officiaal en de deken voor de beledigingen die zij hiermee gedaan hebben, veroordeeld worden tot de som van 3000 ponden parisis voor de koning en de som van 2000 pond parisis voor de abt.

Daar tegenover stelt de verdediger; de deken van Poperinge, dat deze stad in het bisdom van Therouanne ligt en dat hij hierom in Poperinge het geestelijke of spirituele recht heeft, en wie dit recht heeft, deze mag ook optreden in dit kader, wat hij ook gedaan heeft op basis van zijn motiebriefven die hem toelaten gevangenen vrij te laten.

Dit recht is immers aan de bisschop van Therouanne sedert mensengeheugnis toegekend, en zeker in het geval van arme en miserabele personen.

Daarbij stelt de deken nog dat de betrokken gevangene Miquiel Frieron, effectief een dergelijke arme en miserabele persoon was, die door de amman gearresteerd was op vraag van **Meester Pierre Arembout, die chirurgijn** was, en dit voor zijn schulden die hij had, waarvan er echter geen enkel schriftelijk bewijs van bestaat. Miquiel Frieron verbleef al lange tijd in de gevangenis in armoede en miserie, waarvoor hij toch niet kan betalen.

Miquiel had zijn miserie uitgelegd aan de officiaal, waarop deze zijn motiebriefven had opgesteld.

Waarna hij als deken de gevangene verlost had op de gebruikelijke wijze, waarbij de weduwe van de chirurgijn aanwezig was, naast de amman, cipier en gevangenisbewaarder.

Daarbij heeft niemand van hen ook maar een protest geuit.

Vandaar ook dat de klagers in hun onrecht zijn en volledig verkeerd in hun besluitvorming.

Daarna krijgen we de conclusie van deze interessante zaak. De uitspraak wordt gedaan tegenover Pierre Lebrun, die optrad als advocaat van de koning, tegenover Jehan de Condette, die optrad als advocaat van de abdij, en tegenover Jehan Poulain, gezegd Carbon, advocaat van de aangeklaagden. De aangeklaagde, dus de deken en de officiaal worden veroordeeld om hun motiebriefven teniet te doen aangezien deze geen enkele waarde hebben. Ten andere

wordt de verweerder voor zijn mishagen veroordeeld tot het betalen van de som van 300 ponden parisis te betalen aan de koning, en tot het betalen van de som van 300 ponden parisis te betalen aan de religieuzen van de abdij van Sint Bertin. En zij mogen ook de gerechtskosten betalen.

1404

Inde Chronycke van de Graefsece van

Vlaenderen lezen we:

Int beghinsele van der maent van april, int jaer 1404 woeyt zulk een horribelicke rude ende coude wint utten noorden, dat er niet alleene die botten van de boomen ende andere nieuwe groenicheden allomme by en verdwenen - ter grooter verdervinghe van de fruite ende andere, maer bovendien ooc een universele vercoudheit, snotere – *neusloop* - ende pepeye - *spruw* - uyt causeirde, daer tallen cante veel menschen ende beesten zeer miserabelick by verghinghen ende storven.

In de Chronicke van Vlaenderen, schrijft men het volgende:

1404 – Onsen Hertog en Graef, willende uyt Brussel wederom vertrecken naer Vranckrijk, wierdt in een draegbedde gevoert tot Halle, ende syn herberg nemende in het teeken van den

Hert, is hy aldaer gestorven op den 27 maerte. Syn ingewant wierdt terstont uyt het lichaem getrocken en begraeven in de O.L. Vrouwe kerke van Halle in Henegauw, maer het lichaem in het bywonen van syne soonen, wiert naer Ryssel en van daer naer Douay gevoert, in beide steden ingehaelt wordende van de geestelijke tot in het princen huys tusschen het geweene en rouwsugt van veel edele en veel brandende fakkels. Het lichaem nu in syn doodskist geleyt synde, wiert 10 dagen uytgesteld binnen Douay in de kerke van S. Amatus, alwaer dagelijks de misse tusschen de swart bekleede meuren wierdt gesongen en den lijkdiensdag dagelijks hernomen. Op den thienden dag wiert hetselve uytgehaeld onder het geleyd der geestelijke en tusschen 120 flambeeuwen, gelyk sy het ingebrogt hadden, en aldus voortgevoert naer Dijon in Bourgongne, alwaer het lichaem in het graf syner voorouders is geleyt met een koninglijke pragt, behalvens nogtans het herte, het welke in de koninglijke grafplaetse by Parijs, in de kerke van S. Denys is geleyt.

Dog de weduwe Margarita, wel wetende in hoe groote schuld haren man was gestorven, en haer hadde gelaeten, heeft syn sterfhuys afgestaen en alle de beroerlijke goederen verlaeten, tot welkers sekerheyt sy synen gordel, beurse en de sleutels op het graf ofte doodkiste heeft geleydt met alle plegtigheyt en in het bywesen van personen in sulke saeke noodig synde.

1405

Terstont is hem opgevolgd synen sone **Jan van Valois, geseyt sonder vrees**, II hertog van Bourgogne en 26ste grave van Vlaenderen.

Jean sans Peur, gravure issue de l'ouvrage *Histoire de France*, par François GUIZOT, France, 1875.

Jan van Bourgondien, bygenaemd zonder vrees, om zyne krygshaftigheyt en onbeschroomdheyt, was vier en dertig jaren oud als hy aen het bestier van ons landkwam. Hywas ten jare 1385 getrouwd met Margareta van Beyren. Zoo haest als hy manschap gedaen had aen den franschen koning Karel VI, kwam hy naer Vlaenderen om b ezit van zyne heerschappy te nemen, en hy wierd te Gend op den 21ste apil 1405 als graef van Vlaenderen ingehuld, in de tegenwoordigheyt der afgeveerdigde van Brugge, Yper en het Vrye. Als dan booden de dry leden van Vlaenderen hem een smeekschrift aen, behelzende deze vyf volgende punten:
12° Dat het hem zou believen zyne wooning in Vlaenderen te vestigen en

indien zyne zaken hem elders riepen, dat hy ten minsten zyne huysvrouw in Vlaenderen zoude laten met eenige van zynen raed, die den aerd en den staet van zyn gezegde land kenden, ten eynde den vrede, de eendragt en de rust er te beter zouden onderhouden worden;

2° dat hy al de vryheden, voorregten en wetten des lands en der stede zoude bevestigen, gelyk de zelve bestonden ten tyde van Lodewyk van Male, zynen grootvader; dat hy al de zaken van Vlaenderen zoude laten verhandelen door de wetten en magistraten der steden; en dat hy elders zynde wetkamer nit zoude opregten dan in Vlaemsch-Vlaenderen, aen deze zyde der Leye;

3° dat de Vlamingen in den oorlog tusschen Frankryk en Engeland onzydig zouden mogen blyven, aengezien Vlaenderen een land van koophandel was;

4° dat hy niet zoude gedoogen, dat Burburg, Grevelingen of eenige andere steden van West-Vlaenderen, ooyt van Vlaenderen zouden afgescheyden worden;

Eyndelyk 5° dat al de zaken van Vlaenderen in de Vlaemsche tael zouden verhandeld en opgesteld worden.

Jan van Bourgoindien stond hun deze vyf gewigtige punten gemakkelyk toe, en hier door won hy de genegenheid der Vlamingen.

Hij verkoos de stad Oudernaarde voor zijn vaste woonplaats en richtte er zijn raad- of Wetkamer op, die eerst te Ryssel was. Daar liet hij wel zijn rekenkamer.

De Sint Bertinuskerk

*De abdij Sint Bertinus blijft moeilijkheden met **de pastoor van de Sint Bertinskerk te Poperinge** hebben. (Haigneré - Tome V nr. 415 - p. 780 – de akte is in het Latijn)*

Op 18 november 1404 –wordt er een akte, opgesteld door de notaris Laurent Scolin, afgeleverd aan meester Victor Wouters, de pastoor van de Sint Bertinskerk te Poperinge, waarbij hem verboden wordt om de gebruikelijke tarieven die hij in zijn kerk mag vragen, onder andere voor een begrafenis of het opdragen van een mis, dermate te veranderen, dat de rechten van de abdij van Sint-Omaars zouden aangetast worden en de abdij benadeeld.

De abdij is immers de 'patroon' van de kerk. Daarbij mag de pastoor zich ook niet bemoeien met de benoeming van de kapelaan of vicaris, een recht dat aan de abdij toekomt.

De pastoor dient zich hieraan te onderwerpen, wat hij officieel ook doet.

1405

Daar zijn de Engelsen weer!

In het kustgebied van Frans-Vlaenderen kwam het in de eerste decennia van de 15de eeuw van kwaad tot erger. Nadat de Engelsen vanuit Kales in 1404 het Vlaamse grensgebied rond Grevelingen en Sint-Winoksbergen grote schade hadden toegebracht, gingen Vlaamse troepen in 1405 tot de tegenaanval over.

In de 'Chronicke van de Graefschape van Vlaenderen' schrijft men hierover het volgende:

Ende up tzelve pas track die grave **Walram van St.-Pol**, gouverneur van Picardien, met an den cant van twee duysent mannen van orloghe (daer of dat die 500 te peerde waren) zeer clouckelick uyt der stede van St-Omaers, doende overal veel quaet binnen de Inghelsche limiten ende bysondere omtrent den casteele te Marcke, aldaer hem **Richaert Aschtoen**, die capiteyn van Calis, ten halven van der maent van meye, in zulcker moghentheit te ghemoete quam dat hy endelinghe (naer lang gevecht) tvelt rumen ende te Teroaen waert vlieden moste, latende Robrecht van Berengule ende Morellus van Savensy, met meer andere edele ende wel LX (60) ghemeene sauldeniers, zeer jammerlick ter platse verslegghen, boven alle die ghuene die noch levendich in grooter menichte (met den senechael van Ponthieu en den capiteyn van Buenen) in haerlieden vianden handen gerochten.

Met dezer victorie vielen de Inghelsche terstont voor tstedeken van Ardre, maer zy wierden der schandelick omthaeft, zo dat zyder een goet deel van de heure lieten, daer of dat zy alle die doode lichamen in de naeste huysinghen verbranden : dies nochtans niet jeghenstaende die hertoghe van Bourgoengnen, grave van Vlaenderen (**wesende doen tlpere**), zant **Jan van den Walle** in alder diligenlie binnen Grevelinghe, met zeer veel Casselaers ende Bellenaers, voorsiente met eenen: ooc die van Duynkercke ende alle andere zeelieden wel te degghen van capiteynen ende garnisoenen, zoot betaemde;

twelcke bemerckende ende considererende die voorscreven capiteyn van Calis keerde haestelick, met veel roofs ende buyts, weder van daer by ghecommen was, ontbiedende die hertoghe voorts dat die croone van Inghelant niet dan paeys, minne ende vrientscepe met

hem ende die van Vlaenderen en begheerde, ...

Jan zonder Vrees was op dat moment zijn 'blyde inkomst' aan het doen in Vlaenderen. Hierbij verbood hij op de 5de maart 1405 dat er iemand de belasting die de Hertog van Orleans had opgelegd in Frankrijk en in Vlaenderen, te betalen. De opbrengst van deze belasting, zei de hertog van Orleans diende om de strijd tegen de Turken te bekostigen, doch Jan zonder Vrees zag dit anders. Dat was voor de Vlamingen natuurlijk genoeg om hem

met blij gemoed te ontvangen. Voor de hertog van Orleans was dit het begin van een jarenlange vete met Jan zonder Vrees.

Ende ten 12ste daghe van wedemaent, (*juni*) track die grave Walram van St-Pol anderwarf (in wederwrake van dies wy ghehoort hebben) jeghens die Inghelsche te velde, slaende met een zeer machtighe armeye van Vlaminghen ende Fransoysen (de welcke die coninck Charles den hertoghe Jan van Bourgoengnen, zijnen rechtsweer, ter hulpe zant) finalick tusschen Buenen ende Grevelinghe neder, daer hijt alomme al verbeurt raecte ende nieuwers yet eyghens ofte gheels en liet, ten spijte van al die ghuene diet leet was, berechtende bovendien ooc eene groote menichte van cnapen ende dienstboden metten sweerde, die welcke binnen die

casselryen van Berghen, Cassel ende Burburch haerlieder rijcke heeren ende meesters in handen van de Inghelsche dochten ghelevert thebben om ghelds wille. ...

Op **de 5de juni 1405**, bevestigt het parlement van Parijs, in de naam van Charles VI, koning van Frankrijk, de uitspraak in beroep van de baljuw van Amiens. (D'Hoop nr. 155 – p. 202) De deken van Poperinge, binnen zijn spiritueel recht, gaf dus niet zomaar toe.

Cartulatum: Récueil des chartes du prieuré de Saint-Bertin, à Poperinghe ...

Op de **15de juli 1405** – geeft de zelfde monarch commissie tot uitvoering van het voorgaande arrest (D'Hoop, nr. 156, p. 201)

155.

*Au nom de Charles VI, roi des Francs, le parlement de Paris confirme en appel le jugement prononcé par le bailli d'Amiens, dans la cause de l'abbaye de Saint-Bertin contre l'évêque de la Morinie, au sujet de la juridiction de l'official et du doyen de la chrétienté sur la ville de **Poperinghe**.*

1405,
5 juin.

Karolus, Dei gracia Francorum rex, universis presentes litteras inspecturis salutem. Notum facimus, quod, cum lis mota fuisset coram baillivo nostro Ambianense in sede sua de Monsterolio supra mare inter procuratorem nostrum pro nobis in dicto baillivatu constitutum et religiosos abbatem et conventum monasterii sancti Bertini in sancto Audomaro, prout quemlibet eorum tangebant actores ex una parte, et defunctum episcopum Morinensem, qui defensionem cause pro suo officiali et decano rurali ville de Pourpringues in se suscepit, defensorem ex altera; super eo quod dicti actores dicebant, quod dicti religiosi ex nobili fundatione erant et fuerant, ad ejus causam plures possessiones habuerant et habebant, et presertim, domini temporales dicte ville de Pourpringues que erat villa arresti soli et insolidum extabant, in qua omnimodam jurisdictionem temporalem, altam, mediam et bassam, et pro eadem gubernanda baillivum, scabinos et cyparium habuerant et habebant, qui cyparius ad requestam partium, personas et maxime laycas, que, unde suis creditoribus satisfacerent, non habebant, in prisionibus dicte ville ponebat, de quibus dicti baillivus et scabini pro dictis religiosis cognoscere, ac illos, qui suis creditoribus satisfacere non poterant, ad cessionem bonorum suorum vocatis evocandis recipere consueverant, et hiis juribus dicti religiosi a tanto tempore, de cujus contrario hominum memoria non extabat, pacifice usi et gavisii fuerant. Quibus non obstantibus Michael dictus Ferrounere, laycus, qui, in dictis prisionibus temporalibus dictorum religiosorum ville predictae, ab requestam nonnullarum personarum, pro certis debitis et specialiter pro cypagio et expensis in dictis prisionibus

factis, detinebatur, certas litteras monitorias a dicto officiali Morinensi obtinnerat, per quas dicto decano mandabatur, quatinus dictum Michaellem in dictis prisionibus detentum ad omnium bonorum suorum cessionem vocatis evocandis reciperet, necnon officarios dictorum religiosorum moneret, quatinus Michaellem prefatum a dictis prisionibus liberarent; qui decanus virtute dictarum litterarum eundem Michaellem in dictis prisionibus existentem, ad omnium bonorum suorum cessionem, pro dictis cypagio et expensis receperat, ac ipsum, postmodum a dictis prisionibus

liberaverat, que in grande prejudicium nostre jurisdictionis et dictorum religiosorum facta fuerant, ut dicebant. Quare petebant dicti actores dictas monitiones et cessiones nullas aut saltem iniquas et injustas fore declarari, ac dictum defensorem in emendis utilibus, ratione excessuum hujusmodi, erga nos, videlicet in trium milium, et erga dictos religiosos in duarum milium librarum Parisiensium summis, et in expensis dictorum religiosorum eisdem de summa sibi adjudicanda primitus quam nobis satisfacto, condemnari. Dicto defensore in contrarium dicente, quod dicta villa de Pourpringues in sua diocesi situata erat, in qua ad causam sue dignitatis episcopalis omnimodam jurisdictionem spiritualem habuerat et habebat, quoque per totam suam diocesim, ad ipsum et suos officarios, cognitio cessionum bonorum, in et super omnibus personis, tam laycis quam clericis, et in quocunque loco seu platea dicte sue diocesis, maxime in dicta villa de Pourpringues, et specialiter quando ipse defensor vel sui officarii ab aliqua parte requirebantur, tam de jure quam consuetudine prescripta, spectabat et spectare debebat, personas ipsas cessionibus hujusmodi factis a prisionibus quibuscunque liberando; quibus juribus dictus defensor, tam per se quam per suos predecessores, a tanto tempore de cujus contrario hominum memoria non extabat, usus et gavisus fuerat, et ob hoc dictus officialis, predictis juribus ac possessionibus et saisinis dicti defensoris utendo, ad requestam dicti Michaelis, dictas litteras monitorias dicto decano tradiderat, qui, virtute ipsarum, dictum Michaellem in prisionibus temporalibus dicte ville repertum, et pro dicto debito detentum solemnitatibus in talibus observari consuetis, per eum observatis, ad omnium bonorum suorum cessionem, presentibus dictis baillivo et cypario, receperat, prout ei licuerat et licebat. Quare petebat dictus defensor ipsum ad sua proposita, et non dictos actores, admitti debere, et si ipsi actores admitterentur, eosdem causam seu actionem non habere dici et pronunciari, et si causam seu actionem haberent, dictum defensorem a dictis petitionibus et demandis absolvi, et ipsos religiosos in ejus expensis condemnari. Qui baillivus noster, partibus auditis et inquesta facta, dictas monitiones et cessiones tanquam iniquas et injustas revocandas et adnullandas fore per suam sententiam declarasset, necnon pro dictis excessibus dictum defensorem erga

sententiam declarasset, necnon pro dictis excessibus dictum defensorem erga nos in trecentarum, et erga dictos religiosos in centum librarum Parisiensium summis, ac in expensis dictorum religiosorum, eisdem de dictis centum libris sibi abjudicatis primitus quam nobis satisfacto condemnasset, fuit a dicta sententia pro parte dicti defensoris, ac etiam dicti procuratoris nostri a dicta taxatione, tanquam a modica, ad nostram parlamenti curiam appellatum. Auditis igitur in dicta curia nostra partibus antedictis in causa appellationis predictae, processuque an bene vel male fuerit appellatum ad judicandum recepto. Eo viso et diligenter examinato, per judicium dicte curie nostre dictum fuit, dictum baillivum nostrum bene judicasse, et dictos procuratorem nostrum ac defensorem male appellasse. Et emendabit dictus defensor appellans ipsum in expensis dictorum religiosorum

in hujusmodi appellationis causa factis, condemnando, earundem expensarum taxatione dicte curie nostre reservata. In cujus rei testimonium presentibus litteris nostrum jussimus apponi sigillum. Datum Parisiis in parlamento nostro die quinta junii, anno Domini millesimo quadringentesimo quinto, et regni nostri XXV^{to}.

Original. Sceau enlevé.

1406

De ridders van de orde van Malta op de Poperingse markt

Haigheré – 2220 – Tome V nr. 416 – p. 783

3 januari 1406 – De raadslieden van de hertog van Bourgondië geven aan de baljuw van Ieper, commissie om de ontvanger van de tol van Poperinge te dagvaarden, om voor hen te verschijnen te Audenaerde, in de raadkamer, voor het vervolg van de procedures ingesteld tegen hem in naam van de religieuzen van Sint-Jan van Jerusalem

Jehan Voet, baljuw en broeder Nicole (*de la Pierre*) Vandesteene, religieus van **de orde van Sint Johannes van Jerusalem**, zijn verplicht geweest om tol te betalen voor vijf ellen zwarte draperie die zij gekocht hadden te Poperinge, voor het eigen gebruik van broeder Nicole. Waarmede die van Poperinge de brieven van exemptie die de orde gekregen had van Philippe de Stoute, graaf van Vlaanderen, miskend hadden.

Vandaar dat **Michel Femselin**, de ontvanger van de tol binnen deze stad, verplicht was geweest om de som van 4 schellingen terug te betalen. Deze had echter tot heden niets gedaan, zodat dit proces verder gezet wordt.

Gegeven te Audenaerde op de 3de dag van januari, in het jaar des heren, duizend vierhonderd en vijf – copie gegeven onder mijn zegel, Grart de la Tanerie (*van de huidevetterij*) baljuw van de zaal van Ieper.

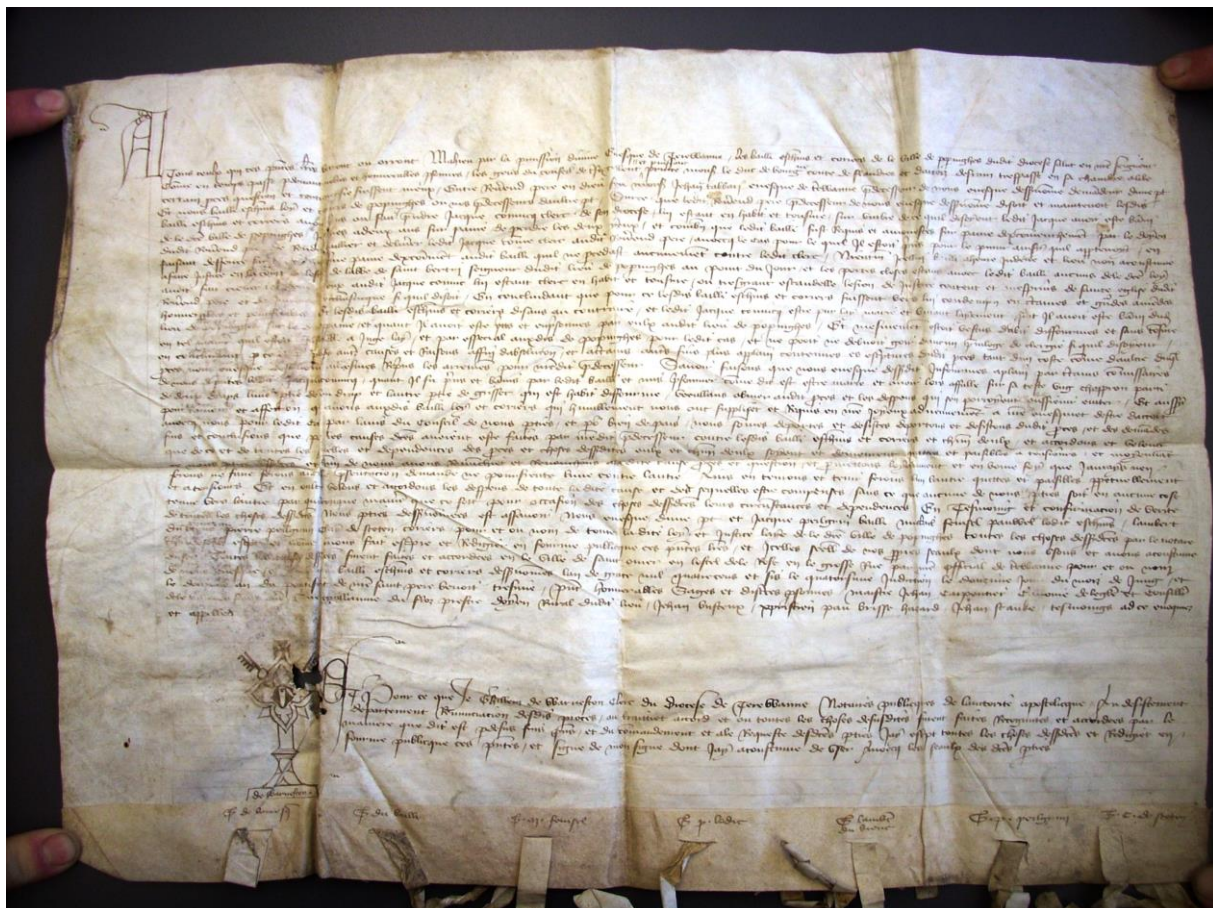
De tempeliers hadden in de streek verschillende gronden en bezittingen.

In de Chronicke van de Graefscpe van Vlaenderen schrijft men het volgende:

Maer up de nieuwe avent maectet zulck horribel weder van dondere ende blixeme, dater die kercken, torren ende andere edificien allomme in Vlaendereu, groote schade by leden, ende ten tweeden daghe daer naer, woeyen torren, huysen, meulens ende boomen omme,...

Op de 12de juni 1406, wordt er bij akte een minnelijke regeling tussen de bisschop van Terwaan ende wet van Poperinge afgesproken. De wet had immers een zekere Jacques De Coninck veroordeeld, waarvan de bisschop dacht dat hij tot de clerus behoorde, wonende te Poperinge. De Coninck werd wegens het overtreden van zijn verbanning op de koer van de proostdij de ogen uitgestoken.

Deze akte is te vinden in het SAP A13.

En dit was niet het enige geval want in...1408 Daar is de deken van Poperinge weer...

Op de 9de maart 1408 krijgen we een akte te lezen die opgesteld werd door enerzijds:

Mahieu bij de gratie Gods, bisschop van Terewane

en **Jehan Parlemoisme**, bij dezelfde gratie, abt van de kerk van Sint-N-Bertin te Sint Omaars van de orde van de Benedictijnen, binnen ditzelfde bisdom...

En ze leggen uit dat er tussen hen een proces gerezen was omwille van de persoon van **Jehan Sherusone** en onze deken van de christenheid te 'Poperinghes' aan de ene kant, en de gerechtsdienaren van de stad met het klooster aan de andere kant.

De zaak kwam er op neer dat een zekere **Jehan Sheruzone**, wonende te Poperinge, beschuldigd werd door de baljuw en opgeleid door de amman voor het gerecht te Poperinge ... de schepenen en de keurheren en andere officieren die we hebben in deze plaats om de justitie te bewaren en uit te voeren, omdat hij verschillende misdrijven en excessen had gepleegd, waarbij hij veroordeeld was om een boete te betalen van 60 schellingen met nog andere sommen...

Het vonnis werd uitvoerbaar verklaard door de baljuw en om zeker te zijn dat hij zijn boete zou betalen had men tevens Jehans kolder en een harnas aangeslagen om te verkopen indien nodig, zoals dit gebruikelijk was te Poperinge.

Dit allemaal ondanks het feit dat de genoemde Jehan Sherhuzone verklaard had dat hij 'clerc' was en daarom viel onder de bevoegdheid van de bisschop van Therouanne, wat hij met akten van 'monition' – te vertalen als een soort gerechtelijke vrijgeleide - ondertekend door de bisschop van Therouanne, kon bewijzen.

En deze akten had hij gekregen van de deken te Poperinge. Op basis van deze akten pleitte hij dat hij diende terecht te staan voor de bisschop van Therouanne en niet voor de rechters van Poperinge.

Daarop hadden die van Poperinge dan weer een proces aangespannen voor de bisschop om hun recht van justitie te mogen houden, ook in deze gevallen, op te eisen en dit op basis van de uitspraak voor de proost van Montreuil. Daarbij werd fijntjes opgemerkt dat Jehan Sherhuzone op de dag van de veroordeling getrouwd was, en of hij dan toch nog beschouwd kon worden als behorende bij de religieuzen van Poperinge, dit terwijl hij het leven van een leek leidde.

Jehan had dus eigenlijk van zijn 'oude' status als religieus en van zijn 'vrijgeleide' die hij toen gekregen had, gebruikt gemaakt om het gerecht te Poperinge te ontvluchten. Eén keer dat dit duidelijk was werd de zaak naar de rechtbank van de proost van Montreuil gebracht, die natuurlijk zijn voorgaand besluit bevestigde.

En vandaar ... om alle processen, kwesties en onkosten te vermijden... en om de vrede en de liefde te bewaren, hebben de partijen besloten, op advies van verschillende raadslieden ... om in de zaak van Jehan Sherhuzone waarbij de gerechtsofficieren van Poperinge de akten van 'monition' niet gerespecteerd hebben, alles tot 'nul en van geen waarde' te tellen en natuurlijk beide partijen in hun oude rechten te bevestigen.

Jean sans Peur, d'après une miniature du xve siècle.

Wat er juist aan de hand was, is mij ook niet duidelijk, daarvoor hebben we te weinig gegevens, maar op de 23ste maart 1408, was het blijkbaar nodig dat Jan zonder Vrees, hertog van Bourgondië, de raadslieden van zijn raad van Vlaanderen, ordonneerde om het beslag dat men gedaan had op de justitie van Poperinge, op te heffen.

(Haigneré 2317 – Tome VI nr. 2 – p. 5)

Uit deze in het frans opgestelde akte, vertalen we het volgende fragment.

Jehan, hertog van Bourgondië, graaf van Vlaanderen, van Artois, enz.... aan onze beminde ne getrouwe, lieden van onze raad binnen onze kamer van Vlaanderen, te Gent, saluut Ontvangen hebbende de nederige bede van onze beminde religieuzen, prior en convent van onze kerk van Sint Bertin in onze stede van Sint Omer, op dit ogenblik zonder abt door de dood van de abt Jaques, ... die de gehele stad, grond en

verschijnen hebben van Poperinghe, gelegen in ons graafschap Vlaanderen waarbij behoort de gehele justitie en heerlijkheid, ... waarvan dat wij, door onze baljuw van onze stad Ieper, op

bijzondere commissie door U – *de hertog* - gegeven, in onze handen genomen hebben de gehele justitie en benoemende hun officieren en afgevaardigden, ... omwille van het feit dat er verschillende grove fouten en excessen hierin gesteld en geslopen waren, 't is te zeggen door Jaques Pelerin, hun baljuw van de voornoemde stad.

De religieuzen voegden hierbij dat zij zich niet meer verantwoordelijk voelden voor de acten van hun abt en dat Jawues Pelerin, reeds sedert lang gevangen is genomen en veroordeeld door ons en door U in verschilende grote boeten en straffen.

Vandaar dat de religieuzen nu vragen om zelf terug verantwoordelijk gesteld te worden als heer en wet binnen Poperinge, waarbij zij hun eigen officieren en afgevaardigden weer kunnen benoemen.

Gegeven te Părijs, de 23ste dag van maart, in het jaar des heren duizend, vierhonderd en zeven.

Op de 25ste april 1408 bevestigen de raadslieden van de hertog van Bourgondië de voorgaande acte en gaan akkoord dat deze uitgevoerd wordt volgens bepaalde formaliteiten onder andere de publieke herroeping van een statuut dat vroeger door **Jacques Pelgrin**, de vroegere baljuw van Poperinge afgekondigd was.

Guillaume DeBurgrave verbannen en de kapel van de proosdij

7 september 1408

Voor 7 september 1408 werd er door de religieuzen van de abdij van Sint Bertin klacht neergelegd bij de raad van Vlaanderen.

*Voor zover we kunnen zien in de akte van deze datum, was er een probleem over het verbannen van een zekere **Guillaume DeBurgrave**.*

De religieuzen halen in een lange inleiding aan dat zij het zijn die alle rechten te Poperinge hebben, met uitzondering van de waterrechten.

Bij die rechten hoort ook dat zij het recht op het 'verbannen' hebben, een recht dat door hun gerechtsofficieren uitgeoefend wordt. Daarbij komt natuurlijk ook het recht dat zij een verbanning kunnen herroepen en de verbannene dan weer toelaten tot het graafschap van Vlaanderen en tot de stad Poperinge.

De wet van Poperinge had Guillaume DeBurgrave verbannen uit Poperinge en uit het graafschap en hem dus 'zonder wet' of 'wetteloos' verklaard.

De abt had nu echter de verbannen Guillaume, niet alleen gepardonneerd maar hem ook als ontvanger van de inkomsten van de proosdij en dus voor hemzelf aangesteld.

Die van Poperinge namen dit niet en zij weigerden om aan Guillaume te gehoorzamen, met het argument dat zij hem verbannen hadden en zij hem dus ook moesten pardonneren, wat ze niet van plan waren.

Neen, ze pakten hem op en staken hem in hun gevangenis.

Daarop had de abt dan klacht neergelegd bij de hertog van Bourgondië, de graaf van Vlaanderen, of tenminste zijn raad. Deze hadden nu dag en uur bepaald om deze zaak in de rechtbank te bespreken en te bepleiten.

De Sint Catharinakapel

Het was aan Simon Carette, de deurwaarder van de gerechtskamer, om deze dagvaarding in Poperinge te komen

afleveren wat hij op de donderdag de **20ste november 1408** ook deed. Uit het verslag van deze dagvaarding leren we dat Mikiel Lehertoghe, de procureur of advocaat van de abt was, die hem vergezelde.

En dan krijgen we voor ons een heel interessante passage:

Je me transportay en le ville de Poperinghes ... et approchay en le maison desdis religieux en un lieu **que on nomme le cappelle**

Hij transporteerde zich dus naar Poperinge en benaderde het huis van de religieuzen, dus het Vroonhof, in een plaats die men 'de kapel' noemt.

En lequelle estoient en ton acuoustumé de tenir leur conseil les eschevins, cueriers et loy de la dicte ville, en lequelle capelle je trouvay ...

Waar men dus gewoonlijk vergaderde met de schepenen en keurheren en de wet van deze stad. En in deze kapel vond hij:

Wautier Mersiaen, de baljuw van deze plaats, **Henriic Stacin**, **Jooris Hellebout**, **Pieter Poel**, **Christiaen Leduc**, - deze naam wordt in een andere akte geschreven als 'Lodiic', **Clays Rikier**, allen schepenen van Poperinge,

Loy Stalin, **Jehan Stremele**, **Mikel Utendale**, **Ghilein Vandenbroucke**, **Christiaen Weyz** deze naam wordt in een andere akte geschrven als 'Viid '-, **Jehan Cuulstoot**, **Ghilein Doom**, **Christiaen de Lantsheere**, **Willem Lisensone**; allen keurheren en rechters in de rechtbank van de genoemde religieuzen, hier in Poperinge

En hier werd hij benaderd door de heren **Willlaume Vander Coutere**, schepen en **Mikiel Baire**, amman van deze plaats, waar voor hij zijn dagvaarding voorlas en bekend maakte.

Heel interessant hierbij is dat in de proosdij zelf de gerechtszaal zich bevond in en plaats die men 'de kapel' noemt. Wij nemen aan dat deze vroegere kapel, dezelfde zal zijn waarvoor de gasthuiszusters later in 1543 nog steeds een vergoeding kregen en dat deze kapel eigenlijk de oorspronkelijke Sint Catharinakapel moet geweest zijn; het eerste gebedshuis van Poperinge. Simon Carette verkreeg wel de vrijlating van Guillaume DeBurgrave.

Op **5 december 1408** protesteren de schepenen van Poperinge bij de raad van Vlaanderen tegen de vrijlating van Guillaume DeBurgrave.

Op **8 januari 1409** gaan zowel de religieuzen en het magistraat van Poperinge akkoord dat het eindoordeel dat over het proces van de verbannen lieden, in het frans zal opgesteld worden.

En deze uitspraak komt er op op 12 februari 1409, gegeven te Gent.

Voor de rechtbank komt eerst **Johannes de Heylbrouc**, als procureur van de religieuzen pleiten, geassisteerd door **Victor de Bavendamme**. Het is **Clais Lefevre** die als advocaat van de schepenen en keurheren van Poperinge optreed.

Het eerste argument dat de advocaten van de abt aanhalen is dat de Poperingenaars elk 'singulier' of elk voor zich optreden en niet als college samen.

Het lijkt ons wel de bedoeling geweest te zijn, maar in die tijd had Poperinge nog altijd geen collectieve zegel of wapenschild die ze aan hun akten konden aanhechten.

Voor de rest herhalen ze dat de justitierechten van Poperinge eigenlijk aan de abdij behoren en dat de abt, in naam van deze abdij dan ook mag tussenkomen in de rechtsspraak en dus ook het recht heeft om veroordeelden te pardonneren.

Vandaar dat de schepenen en keurheren van Poperinge dienen veroordeeld te worden om hun abt in deze ook te gehoorzamen, wat ze in deze zaak geweigerd hadden, zo dat de schepenen en keurheren niet alleen dienen ontslagen te worden van hun 'eden van trouw' aan de abt en dus ontzet uit hun functie maar ook veroordeeld tot een gezamenlijke boete van duizend nobels. Dan is het de beurt aan Clais Lefevre, die eigenaardig genoeg zijn procuratiebrieven heeft laten tekenen te Ieper.

Hij pleit dat de herroeping van het vonnis van de schepenen omtrent Guillaume DeBurgrave door de abt, 'onwettelijk' was omdat hij de nodige geploegdheden niet gevolgd had en deze herroeping onder andere niet voor de rechtbank van Poperinge had verkregen.

Het was zeker niet genoeg om Guillaume DeBurgrave zo maar gewoon invrijstellingsbrieven te geven, zodat deze invrijheidsstelling van generlei waarde was.

De uitspraak was in het voordeel van de abt en de religieuzen en de schepenen en keurheren van Poperinge dienden hun eed van trouw te vernieuwen en gehoorzaam te zijn.

Leenhouders te Poperinge

Vooraf in dit jaar 1408 vinden we in het werk van Haigneré die een beschrijving gaf van de registers van de Sint-Bertins, verschillende aangiften van 'lenen' te Poperinge.

Buiten de naam wie de leenhouder was, zijn er echter geen meerdere gegevens. We kunnen dus alleen maar een lijstje maken van de Poperingse leenhouders in deze tijd.

De lijst begint op de 22ste augustus wanneer **Casis de Buc** zijn 'rapport' binnen brengt. Deze aangifte begon als volgt:

Dit es t'rapport ende de grote dat ic Casis de Buc doe ende overgheve int jaer ons heren M CCCC en achte, den xxijsten dacht van oestmaend.

Casis wordt opgevolgd door de volgende leenhouders:

Op 28 augustus 1408 – **Jan Raqueboyd**; op 2 september 1408 – **Clays Wumecoren**, op 8 september 1408 – **Willem van den Brouke**; op 10 september 1408 – **Frans de Buc**; op 10 september 1408 – **Gheraerd Deman**; **Kerstiaen Lievin**; **Ghilem Moenaerd** geeft rapport in naam van Kerstinen, de dochter van Joris Elleboud; **Joris Elleboud**; **France Elleboud** en Elleboud voor Betrissen, de dochter van Joris; op 25 september 1408 – **Jan Delibaert**; op 16 oktober 1408 – **Loy de Buc**; op 19 oktober 1408 – **Clays Lonin** en op 20 oktober 1408 – **Wouter Doom en Jan Doedin**.

Op de 26ste november 1408 brengt **Jacob de Clerc** zijn rapport en telling van zijn leen te Poperinge binnen.

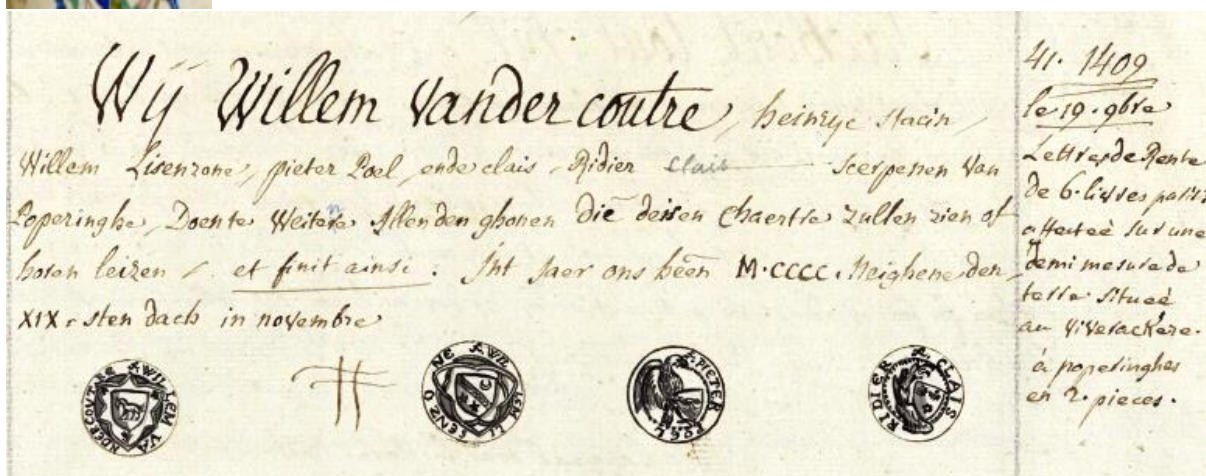

Ook het jaar daarop 1409, vinden we dergelijke akten. Op 11 januari 1409 is het aan **Cornel Vanden Eechoutte**, ridder, om verslag over zijn leen te Poperinge binnen te brengen. Op 13 januari 1409 brengt dezelfde een rapport binnen over een ander leen en op 15 januari 1409 is het aan **Gilles Baert**. Op 3 maart 1409 vinden we dan **Marie Diederics**, dochter van Jan, die verslag uitbrengt over haar leen te Poperinge. Op de 17de mei 1409 is het aan **Pieter Maes** en op de 19 mei 1409 aan **Katheline**, weduwe van Hildebrans van Andomen, burger van Brugge. Uiteindelijk komen we op **22** verschillende leenhouders voor de abdij te Poperinge.

1409

In de 'Chronicke van de Graefscpe van Vlaenderen' lezen we het volgende: Binnen dezer middelen tijt rees er zulck een dierte van coorne in Vlaenderen dat men trasier - *het razier* = een maat van koren - XX - 20 - stuyvers cochte, twelcke cause was dat meenich propre, eerbaer ambochtsman, met grooter beschaemtheit, zijn broodt achter straten bidden moeste, ende corts daer naer ghincter al over noene van der **pestilentie** (ghelijck ghemeenelick ghebeurt), die te Cortrijcke haren oorspronck nam.

Bij Haigneré krijgen we te horen dat er op de 19de november 1409 er een akte opgesteld werd over een rente van 6 pond parisis, waarvan de borg een half gemet grond was, gesitueerd aan de **Viverackere** te Poperinge. Dit stuk grond wordt volgens het boek de 'Topnoniemen van Groot-Poperinge' ook in de 16de eeuw vermeld als 'een stuk land in de Elzenbruggestraat, noord aan het Rekhof'. De 'Elzenbruggestraat' is de huidige Deken DeBolaan.

De staanderd van Jan zonder Vrees en zijn 'orde'

Gerard Kestier stelt dat Jan zonder Vrees, Hertog van Bourgondië, in **1409** de '**hoporde**' gesticht zou hebben die de bedoeling zou gehad hebben de hopteelt aan te moedigen en de plant tot een kwaliteitsproduct te verheffen.

Niet alleen de heer Kestier maar ook op vele internet-sites wordt deze ‘hoporde’ van Jan zonder Vrees vermeld.

Toen ik echter aan mijn zoektocht rond de hop begon, bleek al vlug dat er bij mensen die het konden weten, er een grote twijfel over deze orde bestond. Meester Schoonaert bijvoorbeeld, die zich reeds jarenlang met de geschiedenis van Poperinge bezig houdt, zei me meteen dat hij dacht dat deze orde nooit bestaan had. Ook Willy Tillie, de – erg deeltijdse – stadsarchivaris, twijfelde openlijk aan het bestaan van die orde. Hij vertelde mij dat hij vroeger reeds geïnformeerd had – tot in Dijon – toe, maar dat niemand hem een ‘stichtingsakte’ van deze orde of een ‘erediploma’ of iets dergelijks kon voorleggen.

Wat is er hier aan de hand?

Er bestaat alleszins een wapenschild van deze ‘orde’. Centraal staat het schild van Jan zonder Vrees. Hij was hertog van Bourgondië en graaf van Vlaanderen. Boven op het schild ligt ‘de schaaft’ één van Jans emblemen. Rond het wapenschild prijkt de dubbel herhaalde spreuk ‘**Ick zwyghe**’. Het schild wordt omringd door hopbellen en –bladeren, met onder aan één groot blad met daarin één hopbel.

Deze krans – met de ene bel in het blad - werd volgens Braungart die ook beweert dat die orde reeds voor **1409** bestond – aan een ketting om de hals gehangen.

Uit een krant ‘De gazet van Poperinghe’ van **oktober 1937**, leren we hoe het ‘juweel der hopraad’ zoals het hier genoemd wordt, in Poperinge geraakte. Op de 27ste september was er daar immers in de grote feestzaal van het stadhuis de officiële opening van de jaarlijkse hoptentoonstelling. Na de openingswoorden van Emiel Desmytter, de voorzitter van het hopverbond van ’t land van Poperinge en van de heer burgemeester J. Vandooren, gaf Dokter Brutsaert zijn commentaar op de toestand van de hopoogst.

Daarna kwam landbouwingenieur **H. Simoens** aan het woord die de eer had een geschenk van het hopverbond aan het stadsbestuur van Poperinge aan te bieden. De krant schreef: **Het is de trouwe weergave van ‘het juweel der hopraad’ een soort orde in 1405 gesticht door Jan Zonder Vrees, toenmalige Graaf van Vlaanderen.**

Dus hier hield men het op het jaar 1405.

Alleszins nam Jan zonder Vrees de hop als zijn embleem.

Hieronder vindt U een afbeelding waarop Jan zonder Vrees te zien is met zijn raadgevers – de hopraad? Op de gobelin tegen de muur, achter hem, staan houtschaven en hop, gestileerd afgebeeld.

Het is voor ons alleszins ‘eigenaardige’ hop omdat er op het uiteinde van het takje slechts 1 hopbel afgebeeld staat.

Deze prent is gehaald van de site <http://tour.jeansanspeur.free.fr/voute.html> de site van de Tour de Jean sans Peur. Hierop vind je ook een afbeelding van de zoldering van één van de zalen van deze toren. De pilaar stelt een pot voor waaruit een boom en een hoppeplant groeit die zich over de zoldering uitspreidt.

Hierna komen nog verschillende prenten uit de 'livre d'heures', het gebedsboek van Jan zonder Vrees of Jean sans Peur. (15)

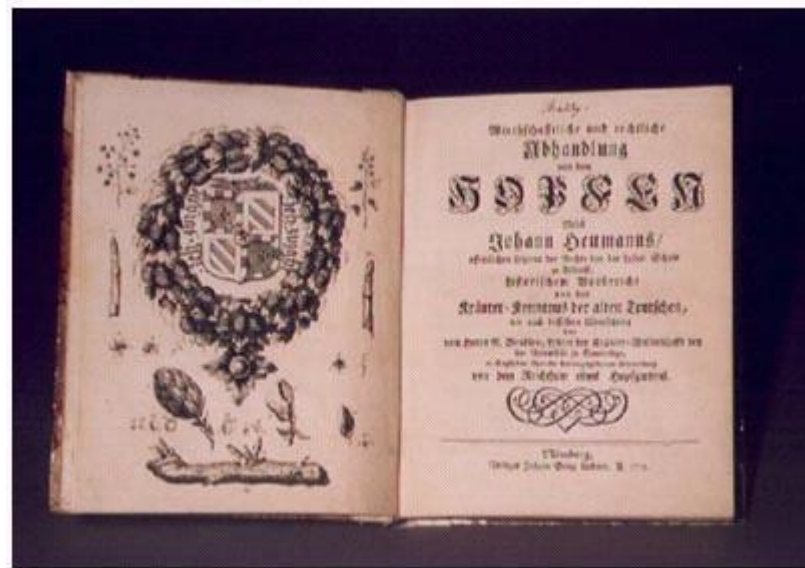
Op 'planche XV' zien we de heilige Sint-Bartholomeus, maar belangrijker is nog dat we ook een oude bekende terugzien. De Germaanse god 'Smertrios' laat nogmaals de hop uit zijn mond groeien. Op planche IV en planche VI zien we een wirwar van hopperanken rond de miniaturen getekend.

Volgens **Kristof Papin** die over deze 'orde' een artikel pleegde onder de titel 'De stichting van de Hoporde door hertog Jan zonder Vrees in 1409 "Wahrheit und dichtung"'

was het **Oscar Fiers**, de voormalige stadsarchivaris van Poperinge die dit feit opdiepte, zich vermoedelijk baserend op een onuitgegeven studie van J. Oppedrinck. Die haalde zijn wijsheid uit het werk van **Heumann** en deze haalde de gegevens over deze orde uit het werk 'Lilium Francicum' – de Franse lelie - van **J.J. Chifletius**. Dit werk werd in 1658 op de persen van de drukkerij Plantijn-Moretus gedrukt.

Dezelfde Chiflet schreef ook een boek over de ridders van de orde van 'Het gulden vlies'. Hij specialiseerde zich dus in ridderorden en adellijke toestanden.

Titelblad van het boek van **Heumann uit 1759** zoals dit afgebeeld staat op de site van het 'Deutsches Hopfenmuseum'. Zoals te zien op de volgende pagina is de afbeelding een overname van de tekening van Chifflet.

Tom Deneire bezorgde mij een integrale vertaling van de korte Latijnse tekst die Chifflet bij de afbeelding schreef:

Jan zonder Vrees, hertog van Bourgondië, zoon van Filips de Stoute, draagt in het midden van het vaderlijke schild het Vlaamse teken; de zwarte Leeuw, met een scharlaken rode tong en klauwen in het goudkleurige schildje: in het Frans; D'Or au Lyon de sable, langué et armé de gueulles; en het hele schild heeft hij omgeven met een gouden keten van klimmende hoppe, waarvan de Belgen de bloemen afkoken om cerevisia te bereiden, zo gezegd, bijna als cerebisia, wat als Ceres gedronken wordt.

Hij stelde de volgende orde in, om de Vlamingen met elkaar te verzoenen, waarvan hij als eerste van het Franse geslacht door erfenis een Gezel was, en hij was de eerste die Vlaams sprak.

Vandaar komt ook zijn Duitse/Dietse spreuk, Ich Zwighe, wat 'Ik Zwig' is. De schaaf die boven het schild staat (le rabot) is het eigen parool van de Hertog. De keten waarvan sprake was, gaf Hertog Jan verder door in het jaar 1411 om een overeenkomst en vriendschap te bewerken, aan Lodewijk, Hertog van de Aurelii, en ik meen dat de mooie halsketting en kostbaar sierraad, van Hertog Jan dezelfde is geweest, die Philips de Schone, zijn broer, overgedragen heeft op het Atrebatensis Verdrag om zijn macht te herstellen.*

In de marge voegt Chifflet als bron: 'Monstrelet anno 1408, 1411 en 1435' er aan toe.

* Letterlijk staat er 'Ludovico Aureliorum Duci' – 'Auroliorum' zou ook zo iets als 'goudkleurig' kunnen betekenen.

Kristof Papin gaat verder:

R. Braungart in 1901 interpreteerde Chiffletius het meest correct. Hij schreef dat de hoporde in het begin van de 15de eeuw werd gesticht door Jan zonder Vrees en dat hij hertog Lodewijk in 1409 opnam als lid van deze ridderorde. Chifflet voegde er in echt latijn aan toe: ‘Ludovico aureliorum Duci’ om zo de echte twijfelaars te overhalen.

En Papin voegt daarbij, appellerend aan de vete tussen de huizen van Orleans en Bourgondië: ‘Wie was trouwens deze hertog Lodewijk?

Niemand minder

dan de latere Franse koning? Precies of het paard van Troye werd binnen gehaald.

Papin gaat ook de bron na waar naar Chifflet verwijst maar vindt bij Monstrelet niets. Ook ikzelf vond niets bij Monstrelet.

Verder bemerkt Papin dat er op de graftombe van onze Jan, hoppebellen gebeeldhouwd werden en stelt dat dit er op wijst dat deze ooit nog hoppe in een wapenschild gebruikte.

Toch besluit hij echter dat de ‘hoporde’ aan de fantasie van Chiffletius ontsprongen zal zijn en allesbehalve op een historische realiteit berust.

We volgen Kristof Papin alleszins als hij argumenteert dat de ‘hoporde’ zeker geen reglementerend en regulerend document betrof dat de bedoeling zou gehad hebben om de kwaliteit van de hop op te krikken. Zeker nog in die tijd zou het bevestigen van een dergelijke regeling de bevoegdheid van de abt van Sint-Omaars geweest zijn. Deze deed dit ook wel maar pas veel later.

Uit de verzameling van de ordonnanties en keures die Jan zonder Vrees uitvaardigde (28) blijkt dat hij voor Poperinge slechts de rechten die de Sint-Bertinus abdij van Sint-Omaars in

deze stad bezat, op de 23ste maart 1408 bevestigde en dit naar aanleiding van de dood van de abt Jacques.

Dit neemt niet weg dat ook Jan, net als zijn vader en grootvader, wel verschillende keures uitvaardigde die te maken hadden met de grote invoer van hoppebier uit Holland of via de Duitse hanze in deze tijden.

Maar was er nu ooit een hoporde of vergiste Chiflet zich?

We denken dat hij zich halvelings vergiste.

We constateren eerst het volgende:

- Zoals blijkt uit deel 1 waren de legenden over de hop, net als in Frans-Vlaanderen, ook bekend in Bourgondië.
- Zoals blijkt uit het schilderij 'De Keisnijding' van Bosch kende men deze legenden ook in Bourgondië.
- Zoals blijkt uit het gebedsboek van Jan zonder Vrees, kende hij deze legenden ook en liet deze hierin verwerken.
- Zoals blijkt uit het baldakijn had Jan zonder Vrees twee emblemen; de **schaaf** en de **hopbel** en niet de hopperank.

Volgens wat Kristof Papin zelf schrijft - zich baserend op Michel Pastoureau's 'Emblèmes et symboles de la Toison d'or' – gulden vlies - nam Jan zonder Vrees de schaar als zijn embleem en 'Ik houd' als zijn leuze. Dit embleem en deze leuze zijn duidelijk gericht tegen Lodewijk, hertog van Orleans die in zijn

embleem een - ruwe - stok voerde met de leuze 'ie lennvie' (je l'ennuie). De stok was gericht tegen de Bourgondische partij, terwijl de schaar, als reactie hierop, diende om deze stok glad te schaven.

Jan zonder Vrees kon dus in zijn embleem – de schaar – het niet laten om de spot te drijven met zijn concurrent voor de Franse troon.

Dezelfde Pastoureau weet ons te vertellen dat Jan, voor hij hertog werd, een devies gebruikte omgord van hopperanken.

Het lijkt mij dus dat hij de hop ook verder als symbool hield. Dan zou het niet zo vreemd zijn dat zijn raadslieden samen de 'hop-raad' uitmaakten, diegenen die zich samen onder de banier van de hop voegden.

Het zou natuurlijk ook kunnen dat hij als een gebaar naar de Vlamingen de Vlaamse spreuk 'Ich Zwyghe' als leuze aannam en zoals **Chiflet** schrijft hij een poging deed om het Diets machtig te worden.

Chiflet hoorde de klok luiden en vond blijkbaar zelfs de afbeelding van een hanger met **een hopbel in een blad** vervat. Met zijn 'valse' verwijzing naar Monstrelet ging hij zijn

wetenschappelijk boekje te buiten, tenminste wanneer hij de zelfde versie van Monstrelet gebruikte als wij nakijken.

Ondertussen weten we dat een hopbel of 'morus' synoniem met 'dwaas' is.

Jan zonder Vrees kon dus in zijn embleem – de hopbel – ook zelfspot opbrengen.

En dan wordt het ook logisch waarom hij zijn concurrent - 'de goudkleurige hertog Lodewijk' – in zijn dwaze orde als dwaas opnam.

Mogen we dan ook concluderen dat deze **hoporde** eigenlijk een **foporde** was, met maar één dwaas lid?

Les branches de houblon associées au rabot et au niveau sur la houppelande du duc Jean sans Peur (*Le livre des merveilles*, Paris, BNF, Ms. Fr. 2810, fol. 226)

In de 'toren van Jan zonder vrees' te Parijs – het plaatsje waar zelfs de koning te voet gaat – met hop en de schaaf.